Joanna Zalewska

PRAWNE I BILANSOWE ASPEKTY PRZEKSZTAŁCANIA SPÓŁEK KAPITAŁOWYCH

1. Wprowadzenie

Współczesną gospodarkę charakteryzuje wzrastająca swoboda przepływu kapitałów. Rozwój wewnętrzny podmiotu gospodarczego, nazywanego w dalszej części rozprawy spółką, możliwy jest dzięki ciągłej ewolucji tego podmiotu. W związku z tym coraz częściej obserwujemy proces powstawania złożonych, wieloprzedmiotowych struktur gospodarczych oraz zmianę formy prawnej spółek. Głównym celem działań związanych z przekształcaniem spółek jest pomnażanie kapitałów, ekspansja gospodarcza, a przede wszystkim zmniejszenie ryzyka prowadzonej działalności. Celem pracy jest rozpoznanie podstawowych problemów i zagadnień związanych z przekształceniem spółek na bazie kodeksu handlowego oraz przedstawienie procedury przekształceń.

Prawo polskie przewiduje następujące przypadki przekształcenia spółek:

- przekształcenie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w spółkę akcyjną (art. 497 k.h.),
- przekształcenie spółki akcyjnej w spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością (art. 491–496 k.h.),
- przekształcenie spółki jawnej w spółkę komandytową (art. 114 & 1 k.h.).

2. Istota przekształcenia spółek

Przekształcenie formy prawnej podmiotu polega na zmianie dotychczasowej formy prawnej na inną. Można tego dokonać w drodze sukcesji pod tytułem szczególnym, czyli przez formalną likwidację i przeniesienie składników majątkowych danego podmiotu na inny podmiot prawa, lub w drodze sukcesji

uniwersalnej, czyli przekształcenie bez formalnej likwidacji. Kodeks handlowy przewiduje dla spółek tylko sukcesję uniwersalną.

Przekształceniem jest również łączenie spółek. Celem łączenia się spółek jest zazwyczaj koncentracja kapitałów, jak również osiągnięcie lepszej pozycji na rynku i obniżenie kosztów przez wzajemne niekonkurowanie. Obowiązujące prawo przewiduje możliwość łączenia spółek o tej samej formie prawnej[1], tzn. nie jest możliwe połączenie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością ze spółką akcyjną przed ich uprzednim przekształceniem. Łączenie może odbywać się drogą inkorporacji lub przez związek (unię), np. art. 283 przewiduje możliwość łączenia się spółek z o.o. przez inkorporacje, czyli przez przeniesienie całego majątku spółki przejętej na spółkę przejmującą w zamian za udziały wydane wspólnikom spółki przejętej lub przez unię, co wiąże się z zawiązaniem nowej spółki z o.o., na którą przechodzi majątek wszystkich łączących się spółek w zamian za udziały nowo powstałej spółki.

Regulacja dotycząca przekształcenia spółek kapitałowych zawarta została w ramach odrębnego działu XIII kodeksu handlowego: *Przekształcenie spółki akcyjnej i spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.*

Szczególnie częste jest przekształcenie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w spółkę akcyjną, co jest zgodne z naturalnym cyklem rozwoju gospodarczego i jest niezbędnym wymogiem wejścia do publicznego obrotu w rozumieniu ustawy – Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi i funduszach powierniczych[2]. Stąd też poniższe rozważania odnoszą się bezpośrednio do przekształcenia spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w spółkę akcyjną.

3. Przyczyny przekształcania spółek z ograniczoną odpowiedzialnością w spółkę akcyjną

Jedną z przyczyn przekształcenia spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w spółkę akcyjną jest łączenie spółek kapitałowych różnego typu. Jak zostało wspomniane na wstępie, łączenia spółek można dokonywać tylko i wyłącznie w ramach tego samego typu spółek. W związku z tym może zaistnieć konieczność przekształcenia najpierw spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w spółkę akcyjną, a następnie ich połączenie.

[1] Por. J. Kukulski, *Przekształcenie spółek kapitałowych*. „Fiskus" 1995, nr 4.

[2] Dz. U. 1994 r. nr 58, poz. 239.

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością może również dążyć do zmiany celu działalności spółki poprzez objęcie działalności o charakterze niegospodarczym[3]. Taką działalność umożliwia właśnie spółka akcyjna, ponieważ zgodnie z art. 158 § 1 k.h. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością mogą być tworzone w celach gospodarczych przez jedną lub więcej osób, o ile ustawy nie zawierają ograniczeń. Takie przekształcenie jest więc konieczne, jeżeli spółka chce wykonywać działalność zarezerwowaną prawnie wyłącznie dla formy spółki akcyjnej.

Inną przyczyną może być chęć wzmocnienia pozycji spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przez przekształcenie jej w spółkę akcyjną, a więc z wykorzystaniem wszystkich możliwości, jakie daje tylko ta forma spółki. Spółka akcyjna umożliwia dopływ dodatkowego kapitału poprzez emisję nowych akcji, co ma szczególne znaczenie w przypadku uzyskania przez przekształconą spółkę statusu spółki publicznej, której akcje są notowane na giełdzie. Ostatnia z wymienionych przesłanek przekształcenia występuje najczęściej i wynika z ekspansji i rozwoju spółki.

4. Istota prawna i uwarunkowania przekształcenia spółki z ograniczoną dpowiedzialnością w spółkę akcyjną

Kodeks handlowy nie zawiera przepisów, które normowałyby przekształcenie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w spółkę akcyjną wprost, ale odsyła w art. 497 k.h. do art. 491–496 k.h. Artykuły regulujące przekształcenie spółki akcyjnej w spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością odnoszą się więc również do przekształcenia spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w spółkę akcyjną, przy czym sformułowanie „przepisy te stosuje się odpowiednio" oznacza, że niektóre z nich będą stosowane bezpośrednio, a inne mogą podlegać modyfikacji.

Zgodnie z tezą przedstawioną[4] przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z 13 grudnia 1991 roku, przekształcenie spółki akcyjnej w spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością lub odwrotnie nie oznacza rozwiązania dotychczasowej spółki. Zachowana zostaje ciągłość osoby prawnej, która zmienia jedynie formę swego ustroju przy zachowaniu bytu prawnego. A zatem przekształcenie nie oznacza rozwiązania i likwidacji dotychczasowej spółki i utworzenie nowej, a przeciwnie, z art. 496 § 1 w związku z art. 497 § 1 k.h. wynika, że z chwilą wpisu przekształcenia do rejestru handlowego spółka z ograniczoną odpowie-

[3] Por. S. Włodyka, *Prawo spółek*, Kraków 1996.

[4] Orzeczenie Sądu Najwyższego z 13 grudnia 1991 roku, syg. akt III CRM 321/91.

działalnością staje się spółką akcyjną. Nie ma okresu przejściowego, który w jakikolwiek sposób mógłby rzutować na jej byt prawny. Przekształcenie spółek kapitałowych nie narusza praw wierzycieli spółki, gdyż art. 491 k.h. wyraźnie stwierdza, że takie przekształcenie nie powoduje żadnych zmian w stosunku do osób trzecich, a kapitał spółki przekształconej nie może być niższy od kapitału spółki, która została przekształcona. Fakt ten ma szczególne znaczenie w przypadku rozważań w sferze podatkowej przekształcanego podmiotu.

Powyższe rozważania wskazują, jak istotne jest ścisłe odróżnianie następujących pojęć: podmiot prawa i forma prawna. W przypadku przekształcenia mamy do czynienia z ciągłością podmiotu i zmiany formy jego ustroju. Podmiot, jako dobrowolne zrzeszenie osób łączących swe kapitały dla realizacji wspólnego celu, charakteryzuje się ciągłością bytu prawnego, bez względu na aktualną formę ustrojową podmiotu, w jakiej funkcjonuje w obrocie prawnym[5]. Podmiotem prawa jest więc spółka kapitałowa, która uzyskuje postać spółki z ograniczoną odpowiedzialnością lub spółki akcyjnej z chwilą wpisania jej do rejestru handlowego. Podczas przekształcenia istnieje cały czas tylko jeden podmiot prawny, tylko jedna spółka, rozumiana jako organizacja utworzona przez uczestników spółki w formie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością lub spółki akcyjnej.

5. Przebieg przekształcenia spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w spółkę akcyjną

Przepisy kodeksu handlowego przewidują szczegółową procedurę przekształcenia, która ma zapewnić wspólnikom prawną ochronę. Aby spółka z ograniczoną odpowiedzialnością mogła przekształcić się w spółkę akcyjną, muszą zostać spełnione następujące warunki[6].

1. Postanowienia dotyczące formalnego sposobu podjęcia uchwały o przekształceniu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w spółkę akcyjną określone są w art. 492 § 1 k.h. w związku z art. 497 § 1 k.h., który to przepis wymaga spełnienia dwóch warunków.

- W zgromadzeniu wspólników podejmujących uchwałę o przekształceniu muszą brać udział wspólnicy reprezentujący przynajmniej połowę kapitału za-

[5] A. Kamela-Sowińska, A. Mirecki, *Prawne i bilansowe aspekty przekształcenia spółek kapitałowych*, „Fundacja własności prywatnej" 1997, nr 4.

[6] Por. R. Dobranowski, P. Tomaszek, *Przekształcenie spółek kapitałowych*, Kraków 1996; K. Cielenkiewicz, *Łączenie spółek i ich przekształcanie*, „Gazeta Prawna" 1995.

kładowego. Zwołanie wspólników celem podjęcia uchwały o przekształceniu odbywa się w trybie przewidzianym w tej spółce co do zwoływania zgromadzeń wspólników, np. za pośrednictwem listów poleconych wysyłanych przynajmniej na dwa tygodnie przed terminem zgromadzenia.

- Uchwała musi zostać podjęta większością trzech czwartych głosów oddanych, chyba że umowa spółki przewiduje surowsze warunki. Uchwała o przekształceniu wymaga zachowania formy protokołu notarialnego – takie stanowisko zajął w uzasadnieniu orzeczenia SN[7].

Treść uchwały powinna określić wartość udziałów na podstawie osobno sporządzonego bilansu oraz statut spółki akcyjnej. Zasady sporządzania bilansu zostały omówione w dalszej części pracy.

Projekt statutu spółki akcyjnej powinien zawierać wszystkie dane określone w art. 309 § 1 k.h., czyli wszystkie dane wymagane przez kodeks handlowy do zawiązania spółki akcyjnej. Zakres działalności przekształconej spółki może być ustalony w projekcie statutu szerzej niż w dotychczasowej spółce, ponieważ spółka akcyjna może prowadzić działalność w każdym prawnie dozwolonym celu. Projekt statutu nie musi określać wysokości kapitału akcyjnego oraz wysokości akcji, ponieważ wynikają one z bilansu. Wartość kapitału zakładowego i wartość nominalna akcji nie mogą być niższe niż minimalna wartość określona w kodeksie handlowym.

2. Drugim warunkiem przekształcenia spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w spółkę akcyjną jest wezwanie udziałowców przekształcanej spółki w celu oświadczenia czy chcą przystąpić do przekształconej spółki akcyjnej z akcjami odpowiadającymi wartości ich udziałów. Złożenie takiego oświadczenia jest konieczne, nawet jeżeli wspólnik głosował za przekształceniem, ponieważ samo oddanie głosu nie ma mocy wiążącej. Oświadczenie powinno zostać złożone w formie aktu notarialnego[8].

3. Wspólnicy przystępujący do przekształconej spółki akcyjnej obejmują akcje równe wartości ich udziałów. Dotyczy to tych wspólników, którzy złożyli wyraźne oświadczenie o przystąpieniu do spółki akcyjnej. Kapitał zakładowy oraz akcyjny spółki przekształcanej i przekształconej powinny być co najmniej równe. O relacji akcji obejmowanych w przekształconej spółce akcyjnej do udziałów decyduje wartość nominalna udziałów, a nie ich wartość rzeczywista.

4. Czwarty warunek dotyczy wymogu objęcia co najmniej dwóch trzecich części nominalnego kapitału akcyjnego w przekształconej spółce akcyjnej przez

[7] Orzeczenie Sądu Najwyższego z 13.12.1991 r., III CRN 321/91.

[8] Art. 314 k.h., uzasadnienie orzeczenia SN z 12.12.1991 roku, III CRN 321/91.

zgłoszenia o przystąpieniu wspólników przekształcanej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

5. Kapitał zakładowy spółki akcyjnej nie może być niższy od kapitału zakładowego przekształcanej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Wymóg ten ma na celu ochronę interesów wierzycieli przekształconej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, którzy stają się wierzycielami przekształconej spółki akcyjnej.

6. Zgodnie z art. 493 pkt 5 w związku z art. 497 § 1 k.h., jeżeli kapitał zakładowy przekształcanej spółki nie został w całości objęty zgłoszeniami przystąpienia do przekształconej spółki akcyjnej, wówczas kapitał akcyjny musi zostać do pełnej wysokości uzupełniony nowymi akcjami, przy czym akcje te powinny być w całości pokryte gotówką. Nadal jednak obowiązuje warunek, iż dotychczasowi wspólnicy objęli dwie trzecie akcji, ponieważ w przeciwnym razie nie mogłoby dojść do przekształcenia. Nowe akcje mogą być objęte zarówno przez dotychczasowych wspólników, jak i przez nowych akcjonariuszy.

7. Art. 497 § 2 k.h. stanowi, że do majątku przekształconej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i do akcji wydawanych wspólnikom tej spółki stosuje się przepisy działu o spółkach akcyjnych dotyczące wkładów niepieniężnych i akcji wydawanych za te wkłady. Na spółkę utworzoną w wyniku przekształcenia z mocy prawa przechodzi cały majątek dotychczasowej spółki, z obowiązkiem jego ewidencji w wartości brutto i umorzenia, a także wszelkie jej zobowiązania, w tym także zobowiązania publicznoprawne, jak i uprawnienia, które spółka przekształcona uzyskała.

Majątek przekształcanej spółki z o.o. jest traktowany jako wkład niepieniężny do przekształcanej spółki akcyjnej. Powoduje to poddanie aportu specjalnej procedurze weryfikacyjnej przewidzianej dla spółek akcyjnych.

Zastosowanie ma więc tu art. 347 w związku z art. 497 k.h. mówiący o tym, że akcje wydane w zamian za wkłady niepieniężne powinny pozostać imienne aż do zatwierdzenia przez walne zgromadzenie sprawozdania i rachunków za drugi rok obrotowy i w ciągu tego czasu nie mogą być zbywane ani zastawiane. Akcje te w ciągu powyższego okresu będą zatrzymane w spółce na zabezpieczenie roszczeń o odszkodowanie z tytułu umów dotyczących wkładów niepieniężnych. Roszczeniom tym służy pierwszeństwo zaspokojenia przed innymi wierzytelnościami. Tak więc akcje wydane w zamian za udziały w dotychczasowej spółce z ograniczoną odpowiedzialnością nie mogą zostać wydane, zbywane ani zastawiane i powinny być zatrzymane w spółce przez okres co najmniej dwóch lat.

Przepis ten ma na celu zapobieżenie sytuacji, w której spółka z ograniczoną odpowiedzialnością byłaby zakładana w celu pominięcia rygorystycznych wy-

mogów kodeksu handlowego co do aportów wnoszonych do spółki akcyjnej i następnie natychmiast przekształcana w spółkę akcyjną. Uwzględniając iż przy przekształceniu zachowany jest byt prawny spółki, należy przyjąć, że nie mamy do czynienia z wniesieniem dotychczasowego kapitału zakładowego jako aportu do nowej spółki, lecz z przekształceniem kapitału zakładowego w kapitał akcyjny. W związku z tym zatrzymanie akcji na wypadek ewentualnych roszczeń spółki do wspólników co do wartości aportów następuje jedynie wówczas, gdy kapitał zakładowy przekształcony na akcyjny pokryty został wkładami niepieniężnymi i nie upłynął jeszcze okres dwóch lat[9]. Przedstawiona argumentacja jest jednak jedynie propozycją wykładni funkcjonalnej, ponieważ zgodnie ze stanowiskiem Ministerstwa Sprawiedliwości przepisy dotyczące aportów stosuje się wprost i nie jest możliwe pominięcie dwuletniego okresu zatrzymania akcji imiennych w spółce.

8. Ostatnim z warunków przekształcenia spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w spółkę akcyjną jest wymóg dokonania rejestracji przekształcenia w rejestrze handlowym. Wynika to z art 495 w związku z art. 497 § 1 k.h., który stanowi, że zgłoszenia przekształcenia do rejestru handlowego dokonują zarządy obu spółek. Obowiązek zgłoszenia przekształcenia ciąży na zarządach obu spółek, co wiąże się z koniecznością ukonstytuowania zarządu spółki akcyjnej.

Należy wykazać spełnienie wszystkich wymaganych przepisami prawa warunków obowiązujących zarówno przy samym przekształceniu spółki, jak i ogólnych warunków wymaganych dla wpisu spółki akcyjnej. Na skutek takiego zgłoszenia, kiedy spółka z ograniczoną odpowiedzialnością zostaje wykreślona, a spółka akcyjna wpisana do rejestru handlowego, spółka z ograniczoną odpowiedzialnością staje się spółką akcyjną. O przekształceniu należy w ciągu dwóch tygodni zawiadomić właściwe ministerstwo (art. 496 § 2 k.h.), a także inne właściwe urzędy i instytucje.

W przypadku gdy przekształcona spółka ma znaczenie państwowe albo charakter użyteczności publicznej, konieczne jest uzyskanie na jej zawiązanie zezwolenia właściwego ministra. Zgodę powinien wyrazić także Urząd Antymonopolowy. W przypadku zaś gdy przekształcona spółka ma prowadzić działalność wymagającą zezwolenia, np. na działalność bankową, ubezpieczeniową – potrzebne jest zezwolenie właściwego organu administracji rządowej.

Wspólnicy, którzy nie przystąpili do spółki akcyjnej lub też przystąpili tylko częściowo, mogą po zarejestrowaniu dokonanego przekształcenia żądać wypłaty im kwot, jakie odpowiadają wartości udziałów, z którymi nie przystąpili do

[9] G. Dyczkowski, *Przekształcenie spółki z o.o. w spółkę akcyjną*, „Przegląd podatkowy" 1996, nr 8.

spółki akcyjnej powstałej w wyniku przekształcenia. Żądanie to kierują do zarządu spółki akcyjnej powstałej z przekształcenia, która w drodze sukcesji uniwersalnej przejęła wszystkie prawa i obowiązki dotychczasowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

6. *Bilans szczególny w przypadku przekształcenia*

W przypadku zmiany formy prawnej podmiotu gospodarczego niezbędne jest sporządzenie bilansu szczególnego, który pozwala na ustalenie wartości majątku na określony moment, związany z przyczyną sporządzenia bilansu.

Zgodnie z art. 12 ust. 2 ustawy o rachunkowości[10], podmiot gospodarczy jest obowiązany sporządzić bilans przekształceń na dzień poprzedzający przekształcenie – zmianę formy prawnej, lecz nie później niż w ciągu 3 miesięcy od dnia tych zdarzeń. W bilansach przekształceń, kiedy omawiane zdarzenia nie powodują rozwiązania i likwidacji dotychczasowego podmiotu, wycena bilansowa powinna być dokonana przy zachowaniu zasady ciągłości, gdyż należy domniemywać, że podmiot gospodarczy będzie kontynuował działalność w nie zmienionym zakresie[11]. Na mocy art. 28 ust. 1 i art. 30 ust. ustawy o rachunkowości spółka, która ulega przekształceniu, wykazuje w bilansie zamknięcia wszystkie składniki majątkowe według zasad wyceny przewidzianych dla bilansów rocznych. Spółka przekształcona przejmuje do bilansu otwarcia składniki majątkowe według wartości wykazanej w bilansie zamknięcia swego poprzednika prawnego. Oznacza to, iż kontynuuje po nim wycenę bilansową, a więc każdy składnik majątkowy w bilansie następcy prawnego wyceniony jest w taki sposób, w jaki wyceniłby go jego poprzednik prawny, gdyby to wydarzenie nie miało miejsca.

Celem sporządzenia bilansu, o którym mowa w art. 492 k.h., jest ustalenie wartości udziałów. Bilans jest poddany ocenie rady nadzorczej lub komisji rewizyjnej, a w razie braku w spółce tych organów możliwe jest zawsze jego dodatkowe zweryfikowanie przez biegłych rewidentów. Znaczenie tego bilansu uwidacznia się w sytuacji, gdy nie wszyscy wspólnicy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przystąpili do spółki akcyjnej powstałej w wyniku przekształcenia. Bilans ten stanowi wówczas podstawę ustalenia wysokości wypłat należnych tym wspólnikom od spółki oraz wysokość zapłaty za akcje od nowych wspólników, otrzymujących akcje zamiast tych, którzy nie przystąpili do spółki akcyjnej.

[10] Ustawa o rachunkowości z 29 września 1994 r., Dz. U. 1994 r. nr 121.

[11] I. Maćkowska, *Wycena bilansowa w bilansach szczególnych*, „Rachunkowość" 1996, nr 66.

Konieczność dwukrotnego sporządzania bilansu ma również konsekwencje podatkowe. Jeżeli podatnik przyjął za rok podatkowy rok kalendarzowy, to w danym roku wystąpią odrębne lata podatkowe. Z dniem zamknięcia ksiąg rachunkowych następuje zakończenie roku podatkowego przekształcanej spółki. Sytuacja ta powoduje powstanie po stronie spółki obowiązku złożenia zeznania o wysokości dochodu osiągniętego w roku podatkowym oraz wpłacenia należnego podatku lub różnicy między podatkiem należnym od dochodu wykazanego w zeznaniu a sumą należnych i uiszczonych od początku roku zaliczek.

7. Podsumowanie

W artykule przedstawiono tylko kilka problemów związanych ze zmianą formy prawnej spółek. Niektóre z nich wydają się dyskusyjne. Niewątpliwie w świetle dokonanej analizy należy uznać, że obowiązujące przepisy w sposób niedoskonały regulują zagadnienia związane z przekształceniem spółek. Należy jednak stwierdzić, że przekształcenie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w spółkę akcyjną jest znacznie korzystniejsze niż rozwiązanie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i przeprowadzenie jej likwidacji w celu zawiązania spółki akcyjnej. Jest to jednak jedyne rozwiązanie w przypadku przekształcenia jej w jakąkolwiek spółkę osobową.

Joanna Zalewska

LEGAL AND BALANCE-SHEET ASPECTS OF CAPITAL COMPANIES TRASFORMATION (Summary)

Capital flows are one of the most significant characteristics of the market economy of our times. More and more often the processes of either creating complex business organizations or changing from one legal form of an entity (e.g. partnership) to another (e.g. corporation) may be observed. The main aim of the latter is to amass capital, to gain new markets or lower the risk of business operations. The paper is written to present the basic problems and topics connected with this process. It also presents the procedure of changes. The paper discusses the cases of changes made with accordance to Polish commercial code, the most attention is paid to changing the limited partnership into the corporation. In such case, the entity is perceived to be a going concern, although the legal form of its changes. The entity being involved in the process of changing the legal form must go through a complex process, which is important also for taxation reasons.